

Doorstart

*met daarin opgenomen Njong Gogos,
lotgevallen van een in Nederland geboren Molukker*

Colofon

ISBN: 978 90 8954 570 1

1e druk 2013

© 2013, Servaas Maturbongs

Exemplaren zijn te bestellen via de boekhandel
of rechtstreeks bij de uitgeverij:

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Vormgeving omslag en binnenwerk: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Doorstart

*met daarin opgenomen Njong Gogos,
lotgevallen van een in Nederland geboren Molukker*

Servaas Maturbongs

Njong Gogos

Inhoud

Inleiding	9
Dankwoord	11
Vooraf	13
Onze grote broer	15
Kievitsei	18
Joan, geen gewoon Indisch meisje	29
Audiofiel	34
Tienertoer	35
Roermondse rellen	40
Amsterdam, die grote stad	46
Ruben	52
Flying kick	53
Om Mester	58
Zoek je mij?	68
Mobylette	74
Demagogie of volksverlakkerij	77
Maluku	85
Rasa kintjing, ik moet nodig plassen	86
Baan Baandert	93
Per abuis	107
Parkzicht	110
Setan dirantai	118
Familietafel	121
Servaas goes multiculti	126
Houtrust	133
Badmintonkampioen	137
Sprakeloos	141
Njong gogos	145
Long hot summer	154
Afwasmachien	155
In de schoot geworpen	156
Nabeschouwing	159

Inleiding

In 1952 werd op het Molukse eiland Ambon de Vrije Republiek der Zuid-Molukken uitgeroepen, de RMS. De Nederlandse regering was toen gedwongen om een groot aantal Molukse militairen van het KNIL, het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger, met hun gezinnen tijdelijk naar Nederland over te brengen.

Ze werden in eerste instantie opgevangen in woonoorden, de zogenaamde ‘kampen’, gelegen bij kleinere steden of dorpen. Begin jaren zestig werd duidelijk dat het verblijf in Nederland wat langer kon duren dan enkele maanden en de Molukkers verhuisden naar de ‘wijk’, Molukse woonconcentraties in kleinere steden. Intussen was er een nieuwe generatie Molukkers geboren die kampte met aanpassingsproblemen en die op haar eigen manier een weg zocht in de Nederlandse samenleving: de generatie van *Njong gogos*...

Dankwoord

Graag wil ik de volgende personen bedanken die mij bij het schrijven van deze bundel hebben gestimuleerd en gemotiveerd en in mij geloofden: mijn drie prinsessen Tina, Boya en Melissa, mijn broers en zussen Ietje, Tina, Alex, Christien, Rafael, Jan, Paul en Julie voor al hun geduld met mij, Joop Malawau, Fedo Pattiasina, Robbie Parera, Sien Tahapary, Jan Saimima, Andy Wattimena, Marcel Manuhutu en alle fans en vrienden op Hyves.

Vooraf

Na meer dan vijftig jaar lief en leed met hem te hebben gedeeld, kan ik zeggen dat ik erg op Servaas gesteld ben geraakt. Hij is de *njong gogos* van dit boek. Een deugniet, maar met een goed hart. Een beste jongen. Maar er zijn, of waren, er meer.

Ik ben nooit van plan geweest de geschiedenis van mijn generatie Molukkers te beschrijven. Waarom zou ik, daar zijn vast betere mensen voor.

In 2005 kwam ik op een feest in de Molukse wijk te Leerdam enkele oude vrienden en vriendinnen tegen. We waren intussen late veertigers geworden, maar we kenden elkaar al sinds het begin van de turbulente jaren zeventig. We kwamen te spreken over onze belevenissen, wie er met wie getrouwd en weer gescheiden was, wie ons allemaal vroegtijdig ontvallen waren. We ontdekten dat we een gemeenschappelijke geschiedenis en achtergrond hadden, waarover nog weinig is vastgelegd. Een boek moest er komen over onze generatie, ‘ter leering ende vermaeck’.

Enkele vrienden herinnerden zich nog dat ik voor hen brieven geschreven had naar justitie en reclassering. Deze correspondentie leidde toen tot het gewenste resultaat en dus moest ik dat boek maar gaan schrijven. Dat ging me iets te snel. Ik eiste dat we een groep formeerden van mensen die samen gingen schrijven en ook verhalen, foto's en ander materiaal aanleverden. Ik wilde wel een soort redacteur worden. Ook wilde ik dat het boek in samenwerking met Wim Manuhutu van het Moluks Historisch Museum uitgebracht werd. Het moest geen Moluks Pietje Bell-verhaal worden. Wim kon het verhaal in een adequate context plaatsen. Ook

had hij gemakkelijker toegang tot allerlei bronnen, archieven en sponsors en beschikte hij in het museum over de nodige faciliteiten. Schoorvoetend stemden ze in.

In januari 2009 schreef ik Wim een brief over ons project, in de hoop dat het museum zich zou ontpoppen als mecenas. Helaas vond bij de directie van het museum juist een wisseling van de wacht plaats en was het wachten op een nieuwe directeur. Dit duurde mijn vrienden kennelijk te lang en het vuur doofde als een nachtkaaars.

Een waakvlammetje bleef in mijn hoofd spoken. Intussen had ik als een soort therapie al wat verhalen op internet geplaatst en dat had tot gevolg dat mijn medewerking werd gevraagd aan de Molukse Literaire Middag in de Nationale Boekenweek 2009. Mijn dochter Boya las er het verhaal *Kievitsei* voor en ik kreeg van de organisatoren de raad om mijn verhalen voor te leggen aan het SBO-fonds ter bevordering van de Molukse (jeugd)literatuur. De commentaren van de adviescommissie van het fonds stimuleerden mij om nog een aantal nieuwe autobiografische verhalen te schrijven en zo ontstond uiteindelijk de bundel die u nu heeft opengeslagen.

Ik draag dit werk op aan allen van mijn generatie, met name diegenen die ik onderweg tegengekomen ben, maar die niet meer onder ons zijn. *Keep on rockin...*

Servaas Maturbongs

Onze grote broer

Hij is vannacht bij me op bezoek geweest. Hij heette Bernardus, maar iedereen noemde hem Adoes en hij was de oogappel van mijn ouders. Tweede van het gezin, na mijn oudste zus Ietje (Maria Theresia), en geboren in Indonesië.

Ik ben wel eens in zijn geboorteplaats geweest, waar ik ook het ziekenhuis zag waar hij en Ietje zijn geboren. Als hij nog leefde, zou hij zes jaar ouder zijn dan ik. Ik zou hem met *bung*, oudere broer, hebben aangesproken en mijn dochters zouden hem *papa tua* hebben genoemd, de aanspreektitel voor oudste oom. Ik vraag me soms af of hij ook krullen zou hebben of juist sluijk haar, als op zijn oude foto's. Van welke muziek zou hij houden? Waar zijn naam vandaan komt, weet ik niet: ik kan geen andere Bernard in onze uitgebreide familiestamboom terugvinden, wel een hoop die Johannies, Clara of Theresia heten.

Hij was bij iedereen zeer geliefd. Wijlen oom Caleb Renhuar, die Adoes van jongs af aan goed heeft gekend, vond dat ik qua uiterlijk en qua karakter veel op hem leek en net zo onverschrokken en 'kranig' was. Iedereen in Kamp Rijekholt leek trots op hem te zijn. Hij wist al vroeg dat hij bij de politie wilde gaan en was als enige kampjongen ook lid van de plaatselijke padvinderij, tussen al die boersige types. Een bepaalde foto van hem, tussen zijn geüniformeerde vrienden, vervulde ons altijd met trots.

Ik weet niet meer hoe onze persoonlijke relatie was, maar in mijn herinnering nam hij me regelmatig apart om me trucjes met een elastiek of kauwgum te tonen. Jaren later las ik op zijn grafkruis dat hij op 17 juli geboren was, dezelfde dag als mijn dochter Melissa, die ik bij haar geboorte al op Adoes vond lijken.

Adoes kon volgens de overlevering goed zwemmen. Op 25 mei 1960, een warme dag, ik was toen net vier jaar oud, ging hij met lokale kampjongens, zoals Demi Tamaela, Jimmy Pattinaja en Joes Mahuwalan, zwemmen in de nabijgelegen Maas. Na een tijdje in het water werd Adoes naar beneden getrokken in een draaikolk. Zijn moedige vriendjes probeerden hem wanhopig vast te grijpen, iets wat ze schijnbaar niet hadden moeten doen. Adoes werd uren later en kilometers verder teruggevonden.

Mijn moeder vertelde me later dat ze op dat moment met mij in de bus zat, onderweg naar de markt in Maastricht. Toen we op de brug over de Maas reden, begon de bus opeens heftig te trillen en te schokken, maar mijn moeder en ik leken dat als enigen te merken. Zelfs de andere tantes hadden het niet door. Terug in het kamp in Rijckholt was alles en iedereen in rep en roer en leek het halve dorp en het hele Ambonezenkamp uitgelopen om ons op te wachten. Door de zoektocht naar Adoes was iedereen al op de hoogte van wat er gaande was, alleen wij niet.

In een uitgave van de lokale heemkundevereniging uit 2005 las ik dat deze gebeurtenis een onuitwisbare indruk heeft gemaakt in het dorp. Iedereen daar kende Adoes en wist nog precies wat er is gebeurd. Ik heb dat ook. Ik zie nog steeds de bloeduitstorting op zijn voorhoofd en die ene mier in de witte bekleding van zijn kist. In zijn kist droeg Adoes witte handschoentjes aan zijn gevouwen handen en een groene padvindernetje lag naast zijn hoofd. Mijn oom had een mooi groen padvindernetje voor hem gekocht dat in de kist werd gelegd. De lange begrafenisstoet werd begeleid door een grote groep padvindernetjes in vol ornaat en met vlaggen en vaandels.

Uit foto's en verhalen maak ik op dat het verdriet groot was in het kamp en bij mijn ouders. Ik denk dat we Adoes' dood nooit goed hebben verwerkt. Mijn broer Alex kreeg de on-dankbare rol zijn plaats in te nemen, een schier onmogelijke opgave met al die opstandige en eigenwijze jongere broers. Kikkers in een kruiwagen. Hij is maar drie jaar ouder en bijna een kop kleiner. Soms speelden we hem en onze oudste zussen tegen elkaar uit. Hij heeft veel met ons te stellen gehad, vooral met mij. Ook omdat onze vader jong overleed. Vroeger fantaseerde ik wel eens dat Adoes al die jaren gewoon in Amerika zat, op jacht naar gangsters en ander gespuis, en op een dag thuis zou komen, beladen met geschenken en in het gezelschap van zo'n kittige Amerikaanse vrouw als Mary Tyler Moore en zijn All-American kinderen. Een oudere broer, die politieagent werd. Hoe anders zou het leven eruit hebben gezien als Adoes langer bij ons had mogen blijven? Ik moest vannacht stilletjes huilen.

Kievitsei

Jaren zestig, vorige eeuw, Beatlemania – ik zat in de derde klas van de lagere school, groep vijf zou men nu zeggen. De winter was bijna om, het voorjaar kroop schoorvoetend uit zijn schulp.

We waren gebiologeerd door de lessen biologie. In het na-jaar waren we erop uitgegaan en hadden bladeren van de bomen geplukt. Deze legden we gevouwen in toiletpapier of krantenpapier tussen enkele dikke boeken waar we zware dingen op legden. Na een paar weken waren de bladeren droog en konden ze ingeplakt worden in een herbarium, een langwerpige schrift, met een beschrijving van de vorm van het blad et cetera. Mijn pronkstukken waren mijn oranje-rode kastanjeblad, een esdoornblad en een beukenblad, en een paar zeldzame plantjes die ik bij mensen uit de tuin of in de wijk van een boom getrokken had en niet uit het bos kwamen, zoals ik in het herbarium beweerde – je moest ook de vindplaats van een boom of plant verantwoorden. Van een schoenendoos maakten we een kijkdoos met een stilleven van takjes, bladeren, paddenstoelen en dode insecten. Op 4 oktober brachten we de geitjes en koeien ter gelegenheid van hun verjaardag oud brood en aardappelschillen. Zij waren ook ‘schepselen Gods’.

Baan en ik waren even oud, een jaar of tien, en woonden in dezelfde Molukse wijk. Hij zat ook in de derde klas, maar dan op een andere school, waar dezelfde thema’s in de les werden behandeld. Op dat moment ging het over de lente in al zijn facetten. Beiden waren we geïntrigeerd geraakt door wat op school verteld werd over de zoektocht naar het eerste kievitsei. Die begon mythische vormen aan te ne-

men, als ware het de queeste naar de heilige graal, zeker toen onze chauvinistische meesters erbij vertelden dat dat eerste ei doorgaans tussen het bronsgroen eikenhout van ons wonderschone Limburg gevonden werd, maar om die arme schooiers van Friezen een plezier te doen... Wat ons het meeste aansprak, was dat je dat eerste ei naar koningin Juliana mocht brengen, die het voor prins Bernhard zou bakken, en dan mocht je een wens doen. We verkeerden nog in het bewustzijnsstadium dat we van Nederlanders, en zeker van schoolmeesters, alles klakkeloos en kritiekloos accepteerden.

Ron, de grote broer van Baan, bevestigde het verhaal en zou ons wijzen waar we het beste konden zoeken: een plassen-gebied iets buiten de stad waar ook een stinkend beekje meanderde. We kenden het gebied en waren zeer optimistisch over deze locatie, want ik had er wel eens eenden en kraaien gezien. Tot dan kenden we alleen de mussen en merels uit de wijk en de duiven van de achterbuurman. We zouden de komende zaterdag meteen op zoektocht gaan.

Het was een mooie voorjaarsdag. De lucht was blauw en wolkeloos, gele krokussen gloeiden in het groene gras, vogels floten en scheerden door de zinderende lucht, de kop'ren ploert maakte zich op voor een lange hete zomer, de knoppen in de bomen stonden op springen.

In de wijk waren Obe en Oedie al vroeg aan het voetballen. Ze vroegen waar we naartoe gingen; altijd belust op avontuur wilden ze gewoon mee. 'Sing, haheim – Nee, geheim', antwoordde ik kortaf en hield ze demonstratief het schoongemaakte conservenblikje onder de neus dat ik gevuld had met zaagsel en gras. We liepen gauw door, bang als we waren dat ze ons zouden volgen. Ik hoorde Oedie nog

‘*Klot mangarti* – Arrogante klootzak’ mompelen. Ze bleven beduusd achter.

Onderweg bespraken we wat we bij de koningin zouden zeggen. We zouden wensen dat we honderd wensen mochten doen in plaats van een. De eerste wens zou zijn: een vliegtuig om met alle familie en vrienden naar Ambon te gaan, waar de opa van Baan naar zijn zeggen tijgers en leeuwen als huisdier hield. Die wilde ik wel eens zien en er eentje meenemen. Dan hadden we nog negenennegentig wensen over, leerde ons een snel hoofdrekensommetje. Daar wisten we wel raad mee.

Grote broer Ron wachtte ons al op aan de oever van de stinkende beek. Hij was vooruit gefietst en wees ons een stuk weiland aan, omzoomd door een paar bomen, waar we in zijn ogen de meeste kans op het vinden van een kievitseï hadden. ‘Moeten we hoog klimmen om bij die nesten te komen?’ vroeg Baan aan zijn broer. Ron legde geduldig uit dat kieviten op de grond broeden en dat we dus nergens in hoefden te klimmen. We moesten onze ogen goed de kost geven en kijken waar we liepen. Ook al omdat we geen laarzen droegen en het weiland er drassig uitzag.

Ron stapte weer op zijn fiets en keerde terug naar de wijk. Hij moest Obe en Oedie terugsturen als hij ze onderweg tegenkwam: die snoodaards konden al goed tussen de struiken liggen. We kropen onder het prikkeldraad door, een glorieus avontuur tegemoet.

Het weiland was zo groot als een half voetbalveld. Onze blauwe linnen gymschoenen (*sepatu kets*) werden meteen in de zompige bodem gezogen en we besloten ze uit te doen voor ze helemaal uit elkaar vielen en op blote voeten verder te gaan. Gelukkig waren de koeien nog niet op het land en